

LATINCA-DOKUMENTUMOK

DR. KÁVÁSSY SÁNDOR

(Közlésre érkezett: 1973. december 5.)

A jelen közlemény Latinca Sándor pályájának kulcsfontosságú dokumentumait adja közre, illetve törli le róluk az idők porát. Tekintve, hogy ezek ismertetését és elemzését korábban már elvégeztem, mondanómat e helyen nem ismétlem meg (1).

Jóllehet e közléssel fontos lépés történik hősünk hagyatékának közreadásában, a további kutatás feladatai és tennivalói korántsem zárulnak le. Külön feladat háború alatt kelt leveleinek és feljegyzéseinek kritikai kiadása. És érdemes lenne egyszer hagyatékából ezt is kiválogatni és összegyűjteni, ami irodalomnak, illetve irodalmi alkotásnak minősül.

1.

Pécska, 1907—1908.

Egyet-mást a szívemből. Gondolatok és ötletek
(Latinca Sándor aforizmagyűjteménye)

Hogy az ember szereti a szenvedést, bizonyítja a szerelem utáni vágy.

★

Aki boldog akar lenni, annak a haza és az emberek közös ügyeiben korán részt kell vennie.

★

Szeresd a nem tisztességes nőket, mert sohasem fogsz csalatkozni.

★

A nő jobban őrzi harisnyakötőjét, mint jegygyűrűjét.

1. Ld. a fentiekre Kávássy Sándor: Latinca Sándor. Bp., 1973. 7—20. l.

Igaz hazaszerető az, akinek a nyaka sosem fáj.

★

Egy német életbölcész szerint a szenvedély: össze-vissza zavart fogalom. Ha ez igaz, úgy az egész emberiség elmezavart.

★

Míg nem ismerjük önmagunkat, állatok vagyunk.

★

Az ember két örültséget követ el: hogy megszületik és, hogy megházasodik.

★

A házaselet legfontosabb eszközei: nőnél a köröm, férfiúnál az ököl.

★

Életünk csupán annak köszönhető, hogy Isten nem csütörtökön teremtetette az első emberpárt, és így az almába való harapás nem mondott csütörtököt.

★

A szerelem egy színpad, hol a bolondok szerepelnek.

★

Az emberi élet hasonlít ahhoz a korsóhoz, mely addig jár a kútra, míg el nem törik.

★

Legboldogabb az örült, mert nem ismer kielégíthetetlen vágyat.

★

Borba a félelmet.

★

Az élet nem örökös, tehát siessünk használni embertársainknak.

★

A tudomány haladásával mindinkább közeledünk az örüléshez.

Boldogságodat boldog ember előtt ne fess le, mert rosszul érzi magát.

★

Dolgozzatok: parancsolja az élet; pihenjete: parancsolja a halál. Ha-
bár az élettel szemben nem tartozunk szófogadók lenni — mégis dolgo-
zunk, mert ha reánkparancsol a halál, sok lesz a pihenésből.

★

Aki a sorsával nincs megelégedve, az bolond.

Legnagyobb bűn a világon a gyermekáldás elleni védelem.

★

Siratni csak hazát lehet!

Egy öreg csizmadia így mormogott magában: mikor fiatal voltam,
mindig a nadrágszíjjammal volt bajom, most, hogy megöregedtem, egész
nap a lábszíjjal foglalkozom.

★

Ha megrontódat látni akarod, nézz a tükörbe.

★

Az irigység az, ami a nők egymásközötti barátságát megszünteti.

★

A legképzettebb színészek a papok.

★

A jövő emberiség vallása: a szocializmus!

★

A legsikerültebb demonstráció: — a temetés.

★

Mindnyájan koldusok vagyunk.

Szegény vagyok, de boldogabb
Mint tízezer hold ura:
A cigány a földesúrnak
Csak a bankóért húzza.

Hej, de nekem, a szegénynek . . .
Húzza, mert ő is szegény.
Hárman sírunk: a hegedű,
Én és a cigánylegény.

★

Könnyű volt az Istennek a világot megteremtenie, midőn a Termé-
szet az Istent már megteremtette.

★

Örülj és vígadj, hadd gondolja a világ, hogy nem fáj az élet.

★

Az öröm a sírás minimuma, maximuma pedig a halál.

★

Ha repülni tudnék, sietnék a sírba.

★

Az élet egy hegedűhúr.

★

Szabadságot, egyenlőséget és testvériséget az emberiségnek, és meg-
lássátok olyan lesz a világ, mint az örökzöld erdő, mely bódítólag vissz-
hangzik a madár víg dalától!

1908. márc. 15. Latinca.

★

A madár egész életén keresztül víg, játszadozik a zöld lombok alatt
és énekel. Miért? — Mert szabad!

★

Ne panaszkodj, a szenvedés egy leckeóra az élet hatalmas könyvéből.

★

Egyesek azt állítják: az öngyilkosság gyávaság; mások, hogy botor-
ság. Egyik sem igaz. Az öngyilkosság okosan megfontolt tett: megismerte
az életet, pihenésre vágyik.

Többet tanulni, mint imádkozni.

★

Aki szeretni nem tud, hosszú életű lesz.

★

A feministák ellenségei az öreg férfiak.

A természet legnagyobb bolondja az ember.

★

Az ember születik, él és meghal. — Miért? Mert ideje van.

★

Az ókor legnagyobb kereskedői szelleme Judás volt: eladta az Istennek mindentudó Fiát, ki mindent tudott, csak azt nem, hogy eladták.

★

A férfi azért szereti a nőt, mert gyöngébb.

★

A férfiakat a nőkkel összehasonlítva, nem ismerek tisztességes férfiakat.

★

Aki a szegénységet gúnyolja, az nem veszi észre, hogy ő még szegényebb; — neki az esze hiányzik.

★

A bohém életet élő nem született, nem is hal meg soha.

★

Az élet

Holdvilágos éjen,
Így szóltam: Természet!
Beszélj el az észnek
Vajon mi az élet.

És Ő azt felelte:
Fényes nap az élet;
Beborul, majd derül...
És lassan eléget...

Udvari bolondok ma nem léteznek. Miért? Mert van az udvarban elég bolond.

★

Sok ember fiatalodni szeretne. Nem jut eszébe, hogy az így is a sírhoz vezetne.

Kézzel írott eredeti. Párttörténeti Intézet Archivuma (a továbbiakban: PIA) Latinca személyi gyűjtemény (a továbbiakban: LSzGy).

A fentiek egy nyolcadrét nagyságú füzetben olvashatók. A füzetnek csupán 1—6. és 31—38. lapjai vannak meg. Címlapján „Pécska, 1907. nov. 2.” dátum olvasható. A gyűjtemény teljes terjedelmében első ízben ez alkalommal jelenik meg. Részleteiket közöl belőle Kávássy Sándor: Latinca Sándor válogatott írásai (Kaposvár, 1969.) című munkája 7. lapján.

2.

Budapest, 1917. augusztus—november.

Háború az uszító sajtó ellen

(Latinca Sándor röpirata)

Előszó

Ha meg akarjuk állapítani, kik felelősek elsősorban a világtörténelem leggyilkosabb és legborzalmasabb embermészárlásáért, akkor meztelenre kell vetkőztetni a sajtót, ezt a „nebáncsvirágot”, mely magában foglalja a becstelenség óceánját. Ha a felelősség kérdésével behatóan akarunk foglalkozni, akkor el kell látogatnunk a titkos sajtó vegykonyhájába, ahol lelketlen kalmárok és szatócsok vegyelemeztek, majd maguk között felosztották az egész világot. Ahelyett, hogy a demokrácia szellemében kultúrjavakat termeltek volna és az emberiség fejlődését és saját népüknek javát szolgálták volna, utálatos pizsokká süllyedtek le; a kapitalizmus érdekében annexiós-intrikákat szőttek, saját nagyhatalmi tébolyaikat kürtölték világgá: hordták és keverték a robbanóanyagokat az európai lomvikba és várták a játszó gyermeket, hogy gyufát dobjon belé.

Ez a világháború beigazolta, hogy az újságok élén becstelen ügynökök ültek, kik az emberélet értékét és a népek milliói útján felhalmozott társadalmi értékeket mellőzve, csak hogy perverz becsvágyuk kielégítést nyerjen, megcsinálták a modern kapitalizmus háborúját. Ahelyett, hogy a kultúra és a népjogok szempontjából az elhatalmaskodó militarizmust féken tartották volna, öncélok által vezettetve, egymásnak engedték, hogy borzalmas és kegyetlen öldöklésükkel, milliók jajveszékelésében gyönyörködhessenek.

Az emberiség megtévesztésére alakult sajtó kürtölte világgá, hogy Anglia a világbéke érdekében indított háborút, de a lovagiasság is kényszerhelyzetbe hozta Angliát; Németország és Ausztria-Magyarország a

modern civilizáció védelmére ragadott fegyvert, a német imperializmus és militarizmus hatalmas fejlődését a világbéke érdekében Franciaország már nem tűrhette tovább, míg Oroszország véres kezű cárja nem nézhette összetett kezekkel, mint nyomják el politikailag és gazdaságilag az idegen országokban lakó szláv nemzetiségeket.

Világbéke, amely felrobbantotta a békességben élő, fejlődésnek indult világot, modern civilizáció, mely százezernyi hulla irtózatossá hepehupáin legeltette végig szemeit; a hatalmas német militarizmusnak más államok militarizmusa útján való megsemmisítése, melyhez még hatalmasabb és gyilkosabb militarizmus, örültebb fegyverkezés szükséges. Vajon mindezek megkövetelték a világtörténelemnek ezt a borzalmas mészárlását? Tépjük le az álarcot és nézzük meg a sajtó örült grimaszát, hadd lássuk mennyi szemfényvesztés, mennyi gonoszság lakozik ezekben a nyilatkozatokban, hadd legyünk tisztában azoknak a mesterkedéseivel, akik dicső hivatásukat százezrek kegyetlen meggyilkoltatásában látták.

1917 november hónapban.

A szerző

A kapitalizmus és a sajtó

A háborúnak a múltban is mindenkor gazdasági okai voltak. Csak-hogy a gazdasági érdekek különböző korszakok gazdasági fejlődése szerint váltakoztak. A népvándorlás korában az őstermeléssel foglalkozó népek a halban és vadban gazdag területek megszerzéséért vívtak harcokat, a kapitalista korszakban kapitalista érdekek teremtik meg a háborús bonyodalmakat. Igen helyesen állapította meg Kautsky: „Maga a gazdasági fejlődés is új viharfészkeket és a válságnak új okait, új ütközőpontokat és háborús bonyodalmaknak új okait teremti meg, mely azzal, hogy az uralkodó osztályokban fölébreszti a piacok monopolizálásának vágyát, tengerentúli területek meghódításának óhaját és így az ipari kapitalista tőkés gondolkodásmódját, a pénztőkés erőszakos gondolkodásmódjával helyettesíti.”

A kapitalista érdekek szerint háromféle szempontból szükséges a háború: 1. Új területek meghódítása abból a célból, hogy a nyersterményeket olcsón, vámmentesen megszerezhesse, iparcikkeinek pedig, mely a vámok miatt más államokba kisebb vám mellett egyáltalában nem szállítható, vámmentes piacot biztosítson. 2. A kapitalista fejlődés következtében a világpiacon versenytárrá nőtte magát valamelyik másik állam, az ipari termékeket illetően mindenütt szemben találja magát egy versenyképes állam iparcikkeivel, szükséges a halálos csapás, mely egy időre a rivális állam részéről a versenyt lehetetlenné teszi. 3. A védővámok és az ipar fejlődése az ipari cikkek elhelyezését megakadályozza, vagyonfelhalmozódás áll be, s hogy az államon belül bekövetkezendő gazdasági katasztrófát elkerülje, megkonstruálja a háborút.

Már most nézzük, hogyan keletkeznek ezek a kapitalista érdekek. Békés időben az ipari államokat a vagyonfelhalmozódás jellemzi, mely kétféle alakban nyilvánul meg; a valóságos javak: gyárak, épületek, gé-

pek, szerszámok és az ezek útján előállított termelvények folytonos növekedésében, valamint a törvényes fizetőeszközül kimondott pénznek, mint vagyonnak felhalmozódásában. A háború azonban ezt a kapitalista termelőmódot olyképpen változtatja meg, hogy a valóságos javak felhalmozódását úgyszólván teljesen megszünteti, ellenben a készpénznek felhalmozódását óriási mértékben fokozza. Ez az átalakulás azonban mit sem változtat a kapitalista termelőrendben, ellenkezőleg csak fokozza a profitmennyiséget. A háború kitörésekor úgy látszott, mintha a termeléstől elvont munkaerők hiánya (a munkások improduktív munkára a harctérre szállítottak) a termelőképeséget nagyarányban csökkentette volna. Mindjárt észrevehettük azonban, hogy nem a termelőképeség csökkentéséről van szó, hanem a kapitalista termelőmód sajátos megváltoztatásáról, melyet a háború szükségessé tett. Ugyanis a kapitalista termelés mellett béke idejében az ipari termelvények felhalmozódása útján keletkezett fölösleg az állam keretén belül piacra már nem talált, szükségessé vált más államokba vagy gyarmatokba való elhelyezésére törekedni. A háborúban a külföldi piaccal való érintkezés megszűnt, a béke idején felhalmozódott fölösleg az országban maradt, s minthogy a drágaság következtében a fogyasztás némileg csökkent is, a belföldön piacra talált úgy, hogy éppen a magas árak miatt az import még a semleges államokba is megszűnt és ha a háború hosszabb ideig is tartana, azért a fogyasztó bizonyos mértékben kielégíttetnék. Ha ezt a körülményt vesszük figyelembe, akkor a termelőképeség csökkenése kimutatható, csak hogy háború idejében nem a népfogyasztás a kapitalizmus termelésének fokmérője, hanem az államnak a hadviseléssel járó óriási szükséglete, melynek kielégítése a termelőképeséget csak növeli. A kapitalizmus végső célja a béke idejében is nem a felesleg felhalmozódása, hanem annak elhelyezése; háborúban pedig az állam olyan nagyarányú szükségletekkel áll elő, mely az ipari termelvények felhalmozódását lehetetlenné teszi. Ezzel magyarázható a kapitalizmusnak a békétől való rettegése.

Míg békében az egyes iparcikkek előállítási költségei, a tökéletesebb gépek és nagyobb munkamegosztás mellett fokozatosan kisebbedik és a kapitalista termelésben ez a törekvés feltétlenül érvényre kell hogy jusson, addig a hadsereg által fölemésztendő cikkek előállításánál ilyen szempontok másodrendű kérdéssé válnak, mivel a hadseregszállításnál a verseny ismeretlen; az állam a hadsereg részére a termelvényeket a legmagasabb árban fizeti. De ha tovább vizsgáljuk háború idején a termelési rendszert, érdekes jelenséget veszünk észre. Sokan azt állíthatják, hogy tény a hadseregszállításoknál a termelőképeség, habár nem is rendelkeznek kellő szakképzett munkásokkal, nincsen hanyatlás, azonban súlyosan érinti azokat az üzemeket, melyek a hadseregszállításokkal nem hozhatók összefüggésbe. A háború kitörésekor a hadseregszállításokon kívül a gyárak igen nagy száma állítólag, részint a munkások bevonulása, részint a háború okozta súlyos gazdasági okok miatt üzemét csökkentette, vagy teljesen beszüntette. A valóság pedig az, hogy már háború előtt jól tudták, hogy a hadsereg megrendeléseit, a békebeli hadseregszállítók lebonyolítani nem képesek, siettek tehát üzemüket némi átalakítással a hadsereg részére szükséges cikkek előállítására berendezni. Az ilyen cikkek előállí-

tása szakértelmet nem követelt, a termelés tehát azonnal megkezdhetővé vált. A munkaképes szakmunkás nem hiányzott; gyermekek, nők, öregek egyformán használhatók voltak, a kereslet szempontjából nem az áruk minősége, hanem mennyisége volt irányadó. A termelőképeség így napról napra fokozódott, nemcsak nagy üzemek, hanem, amint láttuk is, kisiparosok, kereskedők szállítói lettek az államnak, s hogy a termelőképeséghez nem a szakképzett munkaerők járultak hozzá, ez a kapitalizmus természetrajza szerint csak üdvös volt; az itthonmaradott gyermekekkel és nőkkal szemben annál jobban érvényesíthették a kizsákmányolás politikáját.

Tény az, hogy a világpiacon béke idején folytatott verseny a fölösleget már csak óriási erőfeszítés mellett helyezhette el; szükségessé vált a háború, hogy a fölösleget belföldön, a drágaság következtében jól értékesíthessék, felfüggesztették a termelvények felhalmozódását csak azért, hogy a hadseregszállításokkal nagyobb profitmennyiséget biztosítsanak, hogy így a fölhalmozott milliókkal békében újból megkezdhessék a világpiacon a kíméletlen harcot. A túltermelés következtében fenyegető gazdasági katasztrófa és az azzal járó gazdasági és politikai átalakulások megakadályozása és a mai kapitalista társadalom fenntartása idézik elő a háborút, nehogy beigazolást nyerjen, hogy a kapitalista termelőmód okozója annak a borzalmas nyomornak, melyben a megcsalt milliók élnek.

Hogy a háborút megcsinálhassák, szükséges volt a teljesen felelőtlen hatalmakat — alvállalkozókat —, a sajtót és a diplomáciát megszerezniük. A huszadik században nemcsak a munkásság, hanem a kapitalizmus is felismerte, hogy a politikai és gazdasági harcok legerősebb fegyvere a sajtó. Csakhogy míg a munkássajtó rendszeren párt-sajtó, mely az egész világ munkásságának politikai, gazdasági és kulturális érdekeiért folytat harcot, addig a kapitalista és nacionalista sajtó üzleti vállalkozás, mely rendszeren egyesek vagy érdektársaságok szolgálatában áll. A munkássajtó a világ összes proletárjai közös támogatására alakult orgánum, melyet az elnyomott munkásság felszabadításáért való kíméletlen, de becsületes harcban, a munkássággal szemben súlyos felelősség terhel, a kapitalista sajtó azonban felelősség hiányában egyéni vágyainak kielégítésére törekszik, nem retten vissza a legpiszkosabb üzelmektől sem.

Ezért a világháborúért elsősorban a kapitalista és nacionalista sajtó felelős, amely a legközönségesebb aknamunkával készítette elő ezt a borzalmas világháborút. Éveken keresztül egymás háta mögött rejtelmes eszközökkel szervezte az államokat az államok ellen és amikor ezt a titokzatos szervezési munkát befejezte, Princip hidegvérűségével átadta az ügyet a militarizmusnak. Gyakran olvashattuk a kapitalizmus szolgálatában álló újságoknak olyan nyilatkozatait, melyben az ország gazdasági és kulturális fejlődése érdekében egy másik állam birtokában levő földterületnek megszerzése elsőrendű életszükséglet. Minden állam kapitalista sajtója, ha kell, hamis történelmi igazságokkal iparkodott kimutatni, hogy az ország egyetemes érdeke megkívánja ennek vagy annak a területnek meghódítását. Az akciónak nem mertek nemzetközi jelleget adni, kénytelenek voltak a nacionalizmus leple alatt a háborút elősegíteni.

A sajtó nemzetközi szerepénél fogva a világ minden részébe elfut. Érthető, hogy az államok részéről ilyen nyilatkozatok után megkezdődik a kapitalizmus hivatalának, a diplomáciának készenlétben tartott idegessége és ahelyett, hogy az ilyen jogtalan aspirációkat rögeszméknek minősítenék vagy lokalizálnák, egyszerűen saját érdekeiknek megfelelő területi aspirációkat támasztanak. Ahelyett, hogy a békét fenyegető rivális állammal keresnék a békés megegyezést, a rivális állam tudomása nélkül szerződéses viszonyt létesítenek más hatalmakkal és ha szükségesnek látszik, a szövetséges állam fegyverkezésének költségeire milliárdokat kölcsönöznek, hogy minél előbb elkészülhessenek a leszámolásra. A kapitalista sajtó az őrült fegyverkezés közepette állandóan kürtöli, hogy ez vagy az az állam már megint fenyegeti a világbékét. Közben hangoztatják az európai egyensúly fenntartását, de a sajtó titkos és alattomos munkája mindjobban sodorja bele az államokat az örvénybe. A parlament megkérdezése és jóváhagyása nélkül óriási összegeket fordítanak gyilkosabbnál gyilkosabb fegyverekre, harci eszközökre, mert a kapitalizmus közgazdasága szerint valamely állam szükségletét csakis háború útján elégítheti ki.

A kapitalizmus Angolországban éppen úgy, mint a többi modern államokban, hatalmába kerítette a sajtót, mellyel közvetlen összeköttetésben állhat, s amely hatalommal, ha kell, a diplomácia, majd a militarizmus rendelkezéséről is gondoskodik. Minthogy közvetítő kereskedelem gondoskodik arról, hogy az egyes iparcikkek a termelőtől a fogyasztóhoz jussanak — a sajtó a vállalkozásokkal és spekulációkkal elfoglalt kapitalizmust, bizonyos haszonrészesedés mellett, összeköttetésbe hozza a diplomáciával és a militarizmussal — és így, míg a közvetítő kereskedelem a kapitalizmusnak gazdasági, addig a sajtó hatalmi eszközévé válik. A sajtó tehát az ipari kapitalista tőke szolgálatában áll. Képviseli a vállalkozással elfoglalt nagytőkés politikai és gazdasági érdekeit — az államon belül a néppel, az idegen államokban pedig a hasonlóképpen elhatalmaskodó kapitalizmussal szemben.

Mielőtt a kapitalizmus megkezdte véres munkáját, első dolga volt kicsavarni a tollat azok kezéből, akik a finánc-tőke hatalmát nem jó szemmel nézték és a mai társadalmi rendszer megváltoztatására törekedtek. A monopolizált parlamentekkel törvényeket hozott, amelyek a véleménynyilvánítás szabadságának korlátozását írták elő, de amelyek tulajdonképpen a munkás és progresszív irányzatot képviselő sajtó számára készültek; a kapitalista és a sovinszta sajtó nemcsak a világfelfordulásban, de békében is szabadon garázdálkodhatott. Míg a munkásság emberfeletti küzdelmek és véres verejték árán tudta megszerezni azt a szegény, de becsületes sajtót, mellyel világnézeteit, a munkásság nemzetközi szolidaritását, a világ minden zege-zugába eljuttatta, addig a kapitalizmus kihasználta a sajtónak háborút szervező óriási erejét, hogy a tőke életét százezrek hulláin keresztül megmenthesse. Külföldön operáló sajtópropaganda-ügynökséget állított fel, melynek látszólag az volt a feladata, hogy az általa képviselt államot, egy másik államhoz közelebb hozza, fokozza az államok közötti jó viszonyt, a fejlettebb államok kultúráját, iparát és kereskedelmét saját országába átplántálja, nemzetközi békés

szervezésekkel az emberiségnek gazdasági és politikai helyzetét javítani, szóval kulturális és közgazdasági tevékenység, de amely valóságban becstelenséggel és kémszervezetté süllyedt. Az idegen népek elleni gyűlölködést hirdették, idegen területek megszerzése iránti aspirációkat támasztottak, imperialista tébolyt rikácsoltak világgá, okádták a becstelenségeket, s amikor perverz vágyaikat ez sem elégítette ki, vérbe mártották a tollat. Vezércikkekben, a lapok hasábjain jelentek meg azok a megrendelőlevelek, melyek alapján öntötték, fúrták-faragták az ágyúóriásokat, az emberi húst tépő gránátokat. Ott, a szerkesztőségi íróasztalok mellett íródott meg az elvárt százazatok végrendelete. Nem Princip gyilkos golyója, hanem a sajtóparazitáknak hóhérmunkája eredményezte ezt a borzalmas világháborút, hogy a kizsákmányoló kapitalizmus érdekeinek hullahegyeken keresztül is érvényt szerezzenek. Nézzünk körül szerencsétlenségünk közepette: minden más társadalmi tényező szerepe a minimumra redukálódott, csak a tőke és korrupció sajtója éli virágzó korszakát; a kivételes törvények korlátozta osztályharcok szünetelése következtében szabadon garázdálkodhatnak, nekik erre szuverenitást biztosítottak. Államok és társadalmak, államférfiak és demagógok, reformerek és publicisták, nehogy érvényesülésüket lehetetlenné tegyék, dédelgették ezt a szent és sérthetetlen tojást, nem volt egy közöttük, aki földhöz vágja, hadd lássa a világ bűzös tartalmát.

Ha a sajtót, mint üzleti vállalkozást tanulmányozni óhajtjuk, első sorban a francia közvélemény irányadó orgánumának mondott lapok belső életébe kell némi bepillantást nyerni. Sajnos, e füzet keretében nincs módunk részletesen foglalkozni a sajtó üzelveivel, csak néhány adatot emelünk ki a mocsárból. A szociáldemokrata L'Humanitén kívül az összes lap néhány miniszter, ipari tőkés és szenátor kezében van. A háborús örületnek a vezércsahosa a Le Temps, a francia külügyminisztériumnak a lapja. Képviseli az állam külügyi politikáját, mely nem egyéb, mint néhány kapitalistának egyéni érdeke. Hirdetéseit egy tröszt bérelte ki 5 millió frankért. A Le Petit Journal, Pichon volt külügyminiszter igazgatása alatt áll. Ez a lap összeköttetésben állott a cári uralom külügyminisztériumával, mely óriási összegeket fizetett a lapnak. A Le Matin az orosz pénzügy-minisztérium kitarottja, az egyik tudósítóját kémkedés miatt nemrégiben tartóztatták le Zürichben. A sajtó hatalmasai közé tartozik a Le Journal is. Éppen a háború előtt vásárolta meg néhány millióért a creusot-i ágyúgyáros. Mint érdekes dolgot talán érdemes lesz megemlíteni, hogy a Le Journal volt az a lap, melynek a németországi Krupp-cég nagyobb összegeket fizetett, abból a célból, hogy köteles lapjában a revanspolitikát hirdetni, ezzel Németországot erőteljesebb fegyverkezésre bírni, hogy így milliárdos megrendeléseket biztosítson a Krupp-féle fegyverműveknek. A Le Petit Parisien a kapitalista Dupuy szenátor lapja. A burzsoá intrikáknak és a nacionalista örületnek kiváló képviselői a L'Echo de Paris és L'Homme Libre, mind a kettő Clémenceau lapja, aki kitűnően értett az imperialista sajtó népszerűsítéséhez. Az uszító sajtókampány élén a Havas-ügynökség áll, mely az egész francia hírszolgálatot és hir-

detési ügyeket a maga részére kisajátította, ügynökeivel és kémjeivel az egész világot behálózta, s nemcsak az egyes kapitalisták, hanem idegen államok is százezreket fizettek egy-egy hamis közlemény ismertetésért. Legutóbb ugyancsak a Havas-ügynökség közölt hamis híreket a Blackpoolban tartott angol szakszervezeti kongresszus határozatáról; természetesen a munkásság díjazás helyett leleplezte. Ugyancsak a Havas távirati iroda meghamisította a német kisebbségi szocialistáknak stockholmi memorandumát. A szocialista lapok nagy részét a kormány betiltotta, s hogy az uszító sajtó munkáját megkönnyítse, rendelettel akarta az öt centimos lapokat tíz centime-ra felemelni, hogy a szegényebb nép ne tudjon újsághoz jutni és az események felől teljesen tájékozatlan legyen. Az angol Northcliffe-sajtónak nagy része van a háború felidőzésében. Angolország népét állandóan egy német invázióval fenyegette és kimutatta, hogy Németország Anglia ellen fegyverkezik. Ennek következtében az angol fegyvergyárak óriási megrendeléseket kaptak, fűrták-faragták az embereket gyilkoló szerszámokat, holott a valóság az, hogy az invázió eszméje első sorban az angol kapitalista sajtóban született meg. Jól tudták az angol lapok, hogy a háborús nyereség tekintélyes része a sajtónak zsebébe vándorol. Mit törődtek az angol proletárokkal, akik haldokló hörgéssel estek rá a drótkerítésre, nekik a háború jó üzlet volt. Az angol sajtóból vették át az imperializmus tébolyait a többi államok is, mert a tenger feletti uralmat már csak a szárazföld feletti uralom követhette. A Daily Mail tollbetyárjait az uszításban egyetlen lap sem közelítette meg: háborús örületében, amikor az emberek katonai szolgálatra nem akartak jelentkezni, azt ajánlotta, hogy az újoncoszás sikerének biztosítására az angol asszonyok nyilvánosan énekeljék „A királynak és hazádnak szüksége van rád” kezdetű angol dalt.

Gyönyörű fotográfiája a sajtónak az angol Times is, melynek igazgatósági tagjai Oroszország legnagyobb fegyvergyárának főrésztvényesei. Háború előtt a Times vásárolta meg az Oroszországban megjelenő Novoje Vremját is, hogy így piszkos és mocskos politikai eszközökkel az emberiség és a kultúra rovására az államok fegyverkezéseit hatványozottan fokozza. A Times volt az, mely a tőke érdekében állandóan az általános védkötelezettséget hangoztatta. A Morning Post, a Globe, a Daily Chronicle, a Tablet és a többi angol lap nem volt egyéb, mint a kapitalizmus hirdető plakátja: nemzetközi nyugtalanságot előidézni, siettetni a fegyverkezést, hogy az állam megrendeléseivel milliókat bezsebelhessenek. Az angol lapok külföldi tudósítójukat rendszeren felszólították, hogy katonai titkokat küldjenek; ezek a jelentések izgatták fel a kapitalista érdekeket védő hisztérikus diplomáciát, hittek a hazugság halmazában, ami néhány sajtószélhámos agyában fogamzott meg.

A New York Tribune és a többi amerikai újságok éppen olyan megfizetett orgánumai a mindenható tőkének, mint pl. az olaszországi Messaggiera, amelyet nemrégiben lepleztek le, hogy másfél millió lírát vett fel a francia kapitalistáktól, hogy a háború folytatása érdekében a legmesszebbmenő uszítást fejtse ki. Különben az olasz lapokat nem szükséges leleplezni, mert Franciaország kormánya hivatalosan kijelentette, hogy huszonöt millió frankot költött olasz lapok és újságírók megvásárlására.

Már a tripoliszi hadjáratnál megismerkedhettünk az olasz sajtó mesterkedéseivel. A tripoliszi háború nem az olasz népnek, hanem a Banca di Roma klerikális nagy banknak és a vele összeköttetésben álló kapitalista sajtó egyenes kívánságára történt. Az olasz nép nevében követelték Tripolisz elfoglalását, holott a valóságban az történt, hogy a hadsereg felszerelését, az élelmezésre szükséges gabonát, állatokat stb. az egész háború tartama alatt a bank szállította, háború után pedig ugyancsak ez a bank uralta egész Tripoliszt.

Németországban is a nehézipar szolgálatában áll a sajtó. Az Essen-Konsorcium, Krupp és néhány kapitalista mostanában vették meg a Brémában megjelenő Weser-Zeitungot, de tárgyalásokat folytatnak csaknem az összes nagyobb befolyásos újságok megvásárlása ügyében, hogy azokat alkalmas időben nagyobb profit reményében működésbe hozzák. Emlékezzünk csak vissza a német kapitalista sajtó produkálta német—kínai konfliktusra, amidőn a Krupp-cég sietett a kínai hadsereg részére nagymennyiségű fegyvert szállítani, nehogy idegen acél járja át a német emberi húsdarabokat. Úgy látszik, néhány ipari tőkés megrendelésére Helfferich volt birodalmi kancellár is hozzáfogott valami központi sajtóosztály felállításához, mely állítólag az angol elleni gyűlölködést hirdetné. Pedig a háború negyedik esztendejében megszűnt a német és angol nép közötti gyűlölet, az ellenségeskedés már csak az angol Northcliffe és a német Krupp-féle sajtó között folyik, bizonyára nem a nemzetek társadalmainak megteremtéséért, hanem azért a hatalomért, melyet a tőke a tőkével szemben akar kisajátítani. A Deutsche Tagezeitung az annexiós főszerkesztő játssza a német zurnalisztika színpadján, különösen az utóbbi időben a háborús örületnek lett irányadó orgánuma, az angol Daily Mail-hez hasonlóan, mely ugyancsak a kapitalista-cenzúra felügyelete mellett folytatja hazugságait. A muníciós vállalatok reklámtáblája, a Tägliche Rundschau, még mindig a leglármásabb mutatóványos kikiáltók közé tartozik.

A Bodenkreditanstalt Ausztria egyik legnagyobb pénzügyintézete, egy idő óta szorgalmasan vásárolja össze az osztrák lapokat, hogy a sajtót a banktőkével együtt kapitalista vállalkozásaiba bekapcsolhassa. A pénzügyintézet kormányzója Sieghardt, aki már egyszer sajtóügyi vezetője volt a Körber-kormánynak, most ura és parancsolója akar lenni az egész osztrák sajtónak, hogy pénzügyi műveleteiben a leghatalmasabb és legértékesebb értékpapírossal — az újságpapírossal — dolgozhasson. A Sieghardt-féle újságrösz Magyarországon is terjeszkedni akar: Budapesten az egyik pénzcsoporthoz már megkezdte munkáját, még pedig igen szép eredménnyel, melyről más alkalommal még szólni fogunk.

Lapozzuk fel a bankok könyveit és tájékoztatást nyerünk a magyar sajtó üzemeiről. Csaknem az egész polgári sajtó néhány tőkepénzes tulajdonát képezi, akik, hogy háborús uszításaikat tovább folytathassák, nem rettennek vissza a legpiszkosabb üzelmektől sem. Nem a Budapesti Hírlap az egyetlen lap, mely annexiós görcsökben szenved, kerül még néhány a főbujtatókból, legfőljebb abban különböznek egymástól, hogy az egyik a Kereskedelmi Banknak, a másik az OMGE részére akar annektálni bizonyos országrészeket. Sokan vannak, akik azt tartják, hogy a magyar sajtó nem vett részt abban a kegyetlen hadjáratban, mely az emberi-

séget a vérözönbe taszította, mert Magyarországon csak pártérdeket képviselő pártlapok léteznek. Hiába járjuk keresztül-kasul a sajtó tévesztőkertjét, a szociáldemokrata Népszava kivételével pártlapot nem találunk; a pártok annyira szegények vagy tehetetlenek, hogy egy-két ember vagy bank lapvállalkozásába belekapcsolják a pártérdekeket, s amíg a lap tulajdonosnak a pártérdek nagyobb hasznot képes biztosítani, politikai állásfoglalásában megingathatatatlannak látszik, mihelyst azonban más párt keretében pénzműveletei sikeresebben bonyolíthatók le, megnyilatkozik a prostituált sajtó morálja; néhány óra alatt megváltoztatja saját közvéleményét: a Munkapártot támogató lapból alkotmánypárti, a függetlenségi és 48-as eszmék harcosából munkapárti lesz, természetesen továbbra is mint a közvélemény hivatalos orgánuma szerepel. Mindaddig, míg az eszközeiben kevésbé válogatós tőke uralja a sajtót, a szabad sajtó Magyarországon is szabad megvesztegetést és garázdálkodást jelent.

Csak néhány szennyes rongy a világ szemétdombjáról, csak néhány adat a kapitalista és nacionalista imperializmus mindenható eszközéről, a sajtóról, de éppen elegendő ahhoz, hogy megállapíthassuk, kit terhel elsősorban a felelősség ezért a világkatasztrófáért.

A szocializmus és a sajtó

A háború kitörésekor a megfizetett sajtó élén politikai szélhámosok és hisztérikus újságírók diadalmammal hirdették a nemzetköziség csődjét, a szociáldemokrácia vereségét. Némelyek, a kevésbé szigorúak, elveknék gyökeres reformálását ajánlották, s különösen abbeli véleményüknek adtak kifejezést, hogy ez a háború beigazolta, hogy az egyes államok szociáldemokratái nem az Internacionálé, hanem a nacionalizmus alapján állanak. Nem a sajtóparaziták tudatlanságával akarunk szembeszállni, hiszen ezek békében is kétségbe vonták az Internacionálé létjogosultságát, de rá akarunk mutatni a szociáldemokráciának a háborúban elfoglalt álláspontjára, mely az Internacionálé egységes magatartásán mitsem változtatott. Az Internacionálé háború előtt meghatározott álláspontra helyezkedett: Ha kell, forradalmi eszközökkel is megakadályozni a háborút, mely csakis a kapitalizmus érdekeinek felel meg. Az Internacionálé álláspontja tehát a háborúban sem változhatik meg, és amint látni fogjuk, nem is változott.

Az államban a kormányok, a törvényhozó és végrehajtó hatalom, a társadalom különböző osztályainak ténykedései stb. a parlament ellenőrzése alatt állnak, legalább a gazdaságilag és politikailag fejlettebb államokban úgy láttuk, hogy nemcsak elvben, de gyakorlatban is így van. A külpolitika parlamenti ellenőrzése azonban sehol sem létezik. A külpolitika képviselői, mely nem az állam, hanem az államon belül élő kapitalizmusnak ügyvivői, nem a kormánnyal, a parlamenttel vagy a parlamenti képviselet nélküli proletársággal szemben tartozik felelősséggel, hanem az ipari tőkének, melynek elhelyezését hivatva van biztosítani, a terepviszonyokat a világpiacon tanulmányozni, szükség esetén a külföldi iparcikkek értékesítése ellen akadályokat gördíteni, szóval, a diplomáciának hivatása

a vezérkar szerepéhez hasonlóan, alkalmas területeket meghódítani, ha kell, árkokat készíteni, hogy az ellenséget offenzívájában megakadályozhassa. A diplomácia nem vonható felelősségre, ellenőrzési joga csak annak az osztálynak van, amely a legdemokratikusabb államokban is még mindig elég hatalmas ahhoz, hogy az ellenőrzési jogot kisajátítva, kezében tarthassa. Ki tudta tehát, hogy mi fő a diplomácia boszorkánykonyhájában, s ha voltak is, akik a tűzhelyen forralt víz bugyborékolását hallották, ki hitte volna, hogy embervadászatra készülnek? A világháború a szociáldemokráciát meglepetésszerűen érte, mint Pompeii és Herculaneum lakosságánál a Vezuv kitörése, nem adott időt gondolkodásra, vajon geológiai okok, vagy Isten büntetése ez a halálhozó katasztrófa; megbénított minden gondolkodást a háború réme; a mozgósítás, a kivételes törvények, mint forró láva elnémította az embereket; Pompeii kapujánál csak egy őrtálló katona maradt nyugodtan, s az eszeveszett menekülők figyelmeztetése ellenére híven, becsületesen őrt állt; a láva eltemette: a kapitalizmus Jaurest is megölte. A diplomácia a megvásárolt sajtó útján gondoskodott az események gyors magyarázatáról: Franciaországban a németek támadását hozták hírül, Németországban a franciák betörését és így tovább, mindenütt az idegen állam támadását jelentették, a munkásságnak pedig nem volt ideje és módja vizsgálat tárgyává tenni, vajon ezek a jelentések fedik-e a valóságot; mindenütt az invázió elleni védekezéssel és az ellenség támadásával okolták meg a háború kitörését. A szociáldemokrácia nem a nacionális érzések által vezetett, hanem az eddig kivívott gazdasági szervezeteinek és politikai jogainak megvédeke érdekében ragadott fegyvert. A szocialista munkásság az államon belül az uralkodó osztállyal szemben békeidőben is, ha szükség volt rá, forradalmi eszközökkel védelmezte meg szerzett jogait, a háborúban az ellenség támadása ugyanezeket az érdekeket veszélyeztette, s míg béke idejében az uralkodó osztály jármát akarta lerázni, nem lehetett tehát célja újabb, talán eszközeiben kevésbé válogatós uralkodó osztály hatalmával megalkudni. Az az osztály, mellyel eddig késhegyig menő harcot vívott, beszüntette a proletariátus elleni harcot; a munkásság egy idegen állam uralkodó osztályával találta magát szemben, s az események kényszerhatása alatt fegyverszünetet kötött régi gyűlölt ellenségével, melynek egyelőre a munkássággal szemben nem voltak gazdasági és politikai céljai. Ezzel magyarázható az az elkeseredett kényszerküzdelem, melyet a munkásság fejtett ki ebben a világháborúban, csak ott csökken a proletariátus részéről ez a rákényszerített küzdelem, ahol a belső ellenség béke idejében a legelemibb gazdasági és politikai jogoknak elnyomója volt, ahol a szervezkedés lehetőségét minden eszközzel megakadályozták.

A háború kitörésekor ez volt a szociáldemokrácia lélektana, csak mikor a meglepetésből föleszmélt és gondolkodni kezdett, látta, hogy habár az idegen uralkodó osztály ellen folytat harcot, szemben találja magát a proletártestvérek százezreivel, akiknek hulláin keresztül akarja a kapitalizmus vágyait kielégíteni. A munkásság beigazolván látta, hogy csak vak eszköze a kapitalizmus érdekeinek, hogy nem annyira a munkásérdekek, mint inkább a kapitalista érdekek megvédéséről van szó. A kapitalizmus azonban gondoskodott arról, hogy minden megnyilatkozást, mely

működésükben megakadályozná, lehetetlenné tegyen. Fölvértették magukat a nép milliói ellen, megvásárolták a sajtót, hogy hóhért munkájával kivégezze a szocializmust. Sajtómanővereket rendeztek a stockholmi konferencia ellen, hiteles eseményeket hamisan és torzítva kürtöltek világgá, főlháborító lelkiismeretlenséggel és csalással megakadályozták a szociáldemokrata pártok nemzetközi szervezetének összejövetelét, nehogy megtudja a világ, hogy hazugságokért, uralkodni vágyásért kellett millióknak elvéreznie. Hamis nyilatkozatokat szerkesztettek, melyek állítólag szocialisták szájából hangzottak volna el, megfélemlítve arról, hogy ezek nem jelenthetik az Internacionálé alapelveinek megváltoztatását, mert nem egyes emberek, jelentéktelen vagy jelentékeny szocialisták nyilatkozatai alapján bírálható el az Internacionálé állásfoglalása, mely a világ összes proletárjainak nemzetközi szolidaritását jelenti, melyet semmiféle sajtóüvöltés nem képes megbontani. A proletárság összességének érdeke háborúban sem változhat meg, ellenkezőleg, még szenvedélyesebb szolidaritásra kényszeríti a munkásság millióit. Hogy az Internacionálé felfogása mégsem érvényesülhetett, ez nem alapelveiben keresendő, hanem azokban a hatalmi intézkedésekben, melyek lehetetlenné tették az Internacionálé egységes megnyilatkozását. Az uralkodó osztály mindenkor számolt az Internacionálé hatalmával, de mint a szocializmus is, jól tudta, hogy éppen a háborúval szemben a munkásság milliói még szervezetlenül állanak. A kapitalizmus háborús politikája még készületlenül találta az Internacionálé békepolitikáját és így a kapitalizmusnak kivételes intézkedéseivel és a sajtó kisajátításával könnyű volt a nemzetközi egységet megbontani, az Internacionálét a háború tartamára megbénítani. Csakis a proletariátus kényszerhelyzetéből lehet konzekvenciákat levonni, nem pedig az uszító sajtó megfertőzött betűiből és néhány felelőtlen elvtárs magatartásából, kiket a nacionalizmus örölete a háború kitörésekor magával ragadott, de akik azóta kijózanodva, a nemzetközi szolidaritással együtt haladnak.

Háború az uszító sajtó ellen

A proletariátusnak a háborúban való állásfoglalása gazdasági, politikai és kulturális érdekeivel éppen ellenkezett, s a kapitalizmus gondoskodott arról, hogy a háború tartama alatt ez az állapot megváltozhatatlan legyen; a proletárság nemzetközi elveivel a belföldön szembehelyezték a modern hatalommal felruházott uszító sajtót és csakis ezzel magyarázhatjuk meg azt az átmeneti helyzetet, melybe a kapitalizmus útján belesodortattott. Nem a nemzetközi elvek megtagadása, hanem a nemzetközi kapitalizmus érdekellentétei szülték és a kiméretlen eszközök kényszerhatása teremtettk meg azt a borzalmas állapotot, mely a burzsoázia szerint is a világ proletárjainak érdekeivel nem egyeztethető össze. Meglátjuk mihelyst a háborús kapitalista jog érvényét veszíti, fölemeli fejét a nacionalistának hitt nemzetközi proletariátus és nem az ellenséges állam proletárjait, hanem a hazafiasság leple alatt, a legbecstelenebb eszközökkel dolgozó kapitalizmus ellen indítanak kíméletlen harcot.

Míg az internacionalizmus csakis békében fejthetett ki érdemes mun-

kát, addig háborúban a kapitalizmus nemzeti táborokra osztotta szét, mely szükségessé tette, hogy az Internacionálé a munkásságnak nemcsak békében, hanem háborúban is harci eszköze legyen. Meglátjuk, hogy az Internacionálé olyan szervezetté alakul ki, mely nemcsak a világbéke megteremtésén fáradozik, de képes lesz teljes erejét összpontosítani arra az esetre, ha valamely állam háborús bonyodalmakat akarna előidézni, vagy háború esetén az egész proletárságot csatasorba állítani a háborúval szemben; olyan szervezetté formálódik, mely nemcsak elvben, de gyakorlatban is képes programjában a világbékét állandósítani. Ha a kapitalizmusnak módjában volt az Internacionálét, mint a béke eszközét legyőzni, ki kell építeni az Internacionálét olyan szervezetté, melynek erejét mindenkor félelmetesnek tekintik. Munkálkodjék a kapitalizmus béke idejében a háború érdekében, a mai kapitalista termelőmód mellett ezen változtatni nem lehet, de szervezzük meg a világ összes proletárjait, hogy a kapitalizmus békében kifejtett háborús politikája csak elméletben maradjon meg, s ha mégis háborúba vezetnék az államokat, minden lehetőség meglegyen arra, hogy az Internacionálé világbéke programját gyakorlatban keresztülvihesse. Ha az Internacionálé a béke fenntartása érdekében csak béke idejében fejt ki tevékenységet és ismeri a háborúban való tehetetlenségét, akkor ezen gyöngeségünket felhasználva, bármikor háborúba vezetnék az emberiséget. Ezért elsősorban a politikai jogokért való harcot kell kiegészíteni a kapitalista sajtó elleni küzdelemmel, mely — amint láttuk — a diplomáciához hasonlóan minden ellenőrzés nélkül, teljesen különváltan működik. A kapitalizmus elleni gazdasági és politikai küzdelmünkben kétségtelenül haladunk előre, de mindaddig, míg a mai termelőmód fennáll, alapjában megingatni nem lehet. El kell vágni tehát azokat a kötelékeket, melyek szorosan összekötik azzal a titkos sajtóval, mely biztosítja kíméletlen hatalmát és amely béke idején megvédi a munkássággal szemben, háborúban pedig képes a világ proletárjait egymással szembeállítani. Csak a sajtót kell kicsavarni a kapitalizmus kezéből, hogy lehetetlenné tegyük olyan edény feletti rendelkezését, melyben a kapitalizmus hivatalnokai, a diplomácia akkor kotyvaszt, amikor munkaadójának gazdasági érdekei megkívánják. Ki kell irtani azokat az újságokat, melyek még mindig a nemzetek közötti gyűlölködést hirdetik és azután az emberiség elé kell tartani a kipusztított sajtó fotográfiáját, hadd lássák annak a szabad sajtónak világcsalását, melyet a kapitalizmus prostitált. Nyilvánosságra kell hozni az újságok vagyonának eredetét, valamint a sajtókufárok névsorát, akik kivetkőzve minden emberi érzésből, jó pénzért az emberek százezreit a vágóhídra hurcolhatták. Minden gépfegyver és gránát okozta poklon keresztül meg kell valósítani az általános választójogot, hogy az egész proletariátus együttes politikai fellépése megkérdesse, kik azok, akiknek még mindig érdeke a háború, mert csak a népparlament lehet a bectelen és embertelen eszméket hirdető sajtónak cenzora. Fejleszteni és terjeszteni kell a szocialista sajtót, hogy megerősödve, kíméletlen háborút indíthassanak az imperialista kapitalista sajtó ellen.

Figyeljük csak, ezt a világháborút egy új, méreteiben talán nagyobb háború váltja fel: az írásháború, mely az egész világ proletárjait csata-

sorba fogja állítani azzal a csatakiáltással: pusztuljon a szennyes írás! Ezzel az új háborúval egy új világ perspektívája bontakozik ki előttünk, mikor a népek gazdasági, politikai és kulturális fejlődését nem lehet pizskos sajtóhadjáráttal megakadályozni, amikor befejeződik az emberhús rekvirálása és az uszító sajtó a kapitalizmus gyászjelentése lesz.

Latinca röpirata az egykorú kiadáson olvasható adatok szerint Budapesten 1918-ban a Pallas Részvénytársaság nyomdájának kiadásában látott napvilágot. Teljes terjedelmében ezúttal jelenik meg másodszor. Korábban már részleteket közölt belőle Kanyar József Harminc nemzedék vallomása Somogyról (Kaposvár, 1967.) című munkája 345—347., valamint Kávássy Sándor Latinca Sándor válogatott írásai (Kaposvár, 1969.) című munkája 8—12. lapjain. A jelen közlés idegen terminusait Szalkay Miklós tanár ellenőrizte, akinek ezúton mondok köszönetet.

3.

Budapest, 1918. december

Nem kell hadsereg! (Le a hadsereggel.)

„Nem kell hadsereg többé!

Soha többé katonát nem akarok látni!”

Minden társadalmi szerv a fokozatos fejlődés törvényei következtében kezdetlegességéből kiemelkedik és nemesebb törekvések által vezetettve iparkodik egy magasabbrendű civilizációban szabályozódni. Csakis a militarizmus tért ki a fejlődés törvényei elől és alakult egyre reakciósabb társadalmi szervvé, olyannyira, hogy az ókori népek hadseregei a mai militarizmushoz hasonlítva, valóságos demokratikus intézmények voltak. A hadsereg az ókorban sem volt a szellemi és erkölcsi öröknek forrása, a mai militarizmus azonban megölje minden politikai, gazdasági és társadalmi fejlődésnek. Ha leírásokat olvasunk a vademberek hadviseléséről, nem kerülheti el figyelmünket, hogy az a mai borzalmas embermészárláshoz viszonyítva, a humanizmus szellemében vezetett háború volt. Holott képzeletünk sokkal inkább volna képes a kegyetlenséget az ókor sajátjának tekinteni, mint a jelenkor kultúrájának és fejlődésének.

A militarizmus történetében egy hatalmas méretű reakció folyamatát látjuk végbemenni, mely mind az ókorban, mind napjainkban romlásba döntötte, fertőbe taszította az emberiséget. Honnan ez a hatalmas visszafejlődés, a modern civilizációnak ez a katonai abszolutizmusa, mely minden haladást és demokráciát milliók vérével pecsételt meg?

Amikor valamely területet érdemesnek tartottak megvédeni, megszületett a szent és sérthetetlen magántulajdon, s ezzel egy időben szükségessé vált a hadsereg megszervezése is. Amikor azután később a fejlődés útjain a magántulajdonban bekövetkezett változások mindinkább súlyosbították az egyes területek (államok) gazdasági helyzetét, a hadsereg kénytelen volt egy tökéletesebb tulajdonjogi átalakulás érdekében, eszközeiben és szervezetében egy tökéletesebb fejlődési formáról lemondani és kevésbé válogatott, becstelen és gyilkos eszközökkel és célokkal, a kultúrával szemben, a magántulajdont támogatni. A visszafejlődés tehát célkitűzései-

ben keresendő, amiket a magántulajdon szabott ki számára; idegen területek megszerzése iránti aspirációk szolgálatába állott.

Így hát nem tartott lépést a haladással, kénytelen volt erővel és borzalmasabbnál borzalmasabb eszközökkel a magántulajdon szentségét megvédeni, s míg az egész társadalom, annak minden szerve a kor szelleméhez simult és minden nagyobb megrázkódtatás vagy forradalom nélkül lépett át az új világba, addig a militarizmus korról korra mind mélyebbre süllyedt, s belesodorta az emberiséget saját fertőjébe: a háborúba.

Ha a hadsereg belső szervezetében okszerű változásokat és újításokat eszközöltek volna és a kitűzött feladatoknál a haladást tartották volna szem előtt, így pl. csatornák építése, kincstári birtokoknak katonák által való kezelése, közbiztonsági és közrendészeti szolgálatok teljesítése, szóval, ha a kultúra és a társadalom szolgálatába állítják, megszüntetése nem lenne a legaktuálisabb és legsürgetőbb kérdések egyike, mert bármennyire konzervatív valamely társadalmi alakulat, célja mindenkor a jellel való együttműködés kell hogy legyen. Ellenkező esetben pusztulásra van kárhozthatva. A hadsereget mint társadalmi szervet reformálni, a mai kultúrának megfelelően átalakítani és demokratikus alapokra fektetni nem lehet; az évszázadok óta fokozatosan beálló visszafejlődés, valamint az utolsó világháború annyira igénybe vette erejét, hogy a már amúgyis korhadott pillérek meginogtak, s míg minden a társadalmi egyesülés, a kultúra szolgálatába szegődött, a hadsereg ókori célkitűzéseire nemcsak hogy hű maradt, hanem ezek hatványozódtak benne, hogy minél jobban megérjen a pusztulásra.

Ha a tudomány valamely ága kell hogy képezze alapját valamely társadalmi szervnek, akkor joggal állapíthatjuk meg, hogy a militarizmusnak létjogosultsága nincsen. Mert mi köze a tudománynak vagy haladásnak ahhoz az ambícióhoz, mely a kultúra szégyenére hullamezőket produkál. Vagy van-e katonai tudomány? A hadsereg csak kisajátította a tudományt, a technika összes vívmányait, az orvosi, a jogi és sok más tudományt az erőszak érdekében erőszakkal monopolizálta. A tudományt hivatásának meg nem felelő célokra használta fel, manipulált a tudománnyal, hogy katonai tudománnyal dicsekedhessen.

A stratégia — egyszerű számtani művelet: harmincmillió felfegyverzett katona háromszor annyi, mint tízmillió, tehát végeredményben a tízmilliót a harmincmillió legyőzi. Micsoda isteni szikra kellett ahhoz, hogy Mackensen, okulva Potiorek csúfos vereségén, más utat választott az előnyomulásra! Ő is tudta azt, amit minden kávéházi stratégiák tudtak, hogy ha ott támad, ahol elődje, ugyanolyan vereséget szenved. Vajon nem e tapogatózáson alapult Mackensen katonai tudománya, s vajon, ha először Mackensen támad Potiorek helyett, vajon nem Potiorek kerül-e Mackensen helyére? De azt is mondhatják, hogy harmincmillió embert, alapos katonai tudomány mellett, tudós hadvezérek, tízmillió emberrel is leverhetnek. Hát akkor hová lett Hindenburg és Ludendorff nagy, katonai zsenialitása, miért nem tudták megakadályozni a német hadsereg vereségét és a végső, nagy összeomlást? Millióknak kellett elvéreznie, hogy Hindenburg és társai megtanulhassák: harmincmillió háromszor annyi, mint tízmillió.

De megtanultak Hindenburgék mást is. Ha a militarizmusnak alapját a tudomány képezné, nem menne végig benne az a bomlási folyamat, mely a forradalom bekövetkeztének eredménye. A forradalom az egész társadalmat kiemeli az eddigi, fokozatosnak mondott fejlődésből, s viszi mérföldes léptekkel a fejlődés igaz, magas fokára, csak a militarizmus bomlott szét rothadt elemeire, hogy soha többé ne legyen módja szélhámoskodni a tudománnyal és spekulálni az emberhússal.

Évezredek véres bálványait söpri el ez a világforradalom, mely nem polgári forradalom többé, hanem a katonazubbonyba beöltöztetett nép földrengésszerű megnyilatkozása. A világforradalom, mely egy pillanatra összezúzza a militarizmus abszolutisztikus uralmát és leszámol a vérszomjas dinasztiákkal, a militarizmus forradalma volt, s míg a munkásság hatalmas támogatása szűkséggé vált, addig a polgárság szerepe számításba egyáltalán nem jöhet.

Ebben a világháborúban az érdekelt fél a harcoló katona volt, mert az emberek vágóhídján az élete forgott kockán, s így osztályhelyzete sem a munkáshoz, sem a polgárhoz nem hasonlítható. Amikor öntudatra ébredt és felkelt tespedéséből, nem a munkásság vagy polgárság jelszavával indult földrengésszerű útjára, hanem a dinasztia és a oligarchia elleni gyűlölet mellett elsősorban a militarizmus megszüntetése volt a cél. Le a hadsereggel, hadd pusztuljon minden, ami a dinasztia és oligarchia gyűjtőfogalma alá esik.

Négy esztendőnek minden keserősége és borzalma a militarizmus számájára íratott fel, s a felhalmozódott gyűlölet antimilitarista jelleget öltött, mely a forradalomban nyert kifejezést. A világháborút követő világforradalom elsősorban antimilitarista forradalom volt, s aki ezt a nagy, forradalmi átalakulást nem akarja észrevenni, vagy másnak látja, az nem ismeri ennek a nagy, társadalmi átalakulásnak (forradalomnak) törvényeit, mely szerint a polgári forradalmat nem a munkásforradalom, hanem a katonai forradalom követi, hogy a militarizmus megszűnése után a munkásforradalom annál könnyebben szerezhesse meg jogos uralmát.

Figyeljük csak meg, a bomlási folyamat csak a hadsereg szervezetében ütötte fel fejét, ennek lerombolása volt a forradalom első eredménye, és meglátjuk, nemcsak a legyőzött központi hatalmaknál, hanem az antant- és semleges államokban is a militarizmus fogja megölni a militarizmust, hogy így a kapitalizmus legerősebb vára is romokban heverjen a később bekövetkezendő munkásforradalom előtt.

Ne szabadítsák reánk tehát ismételten a vérszomjas militarizmus fenekéjait, melyeket a forradalom elsepert, s amelyeknek visszaállítása újabb, katonai forradalom bekövetkeztét jelentené, tépjék szét utolsó foszlányait is, nehogy még valaha fölhasználhassák a haladás elleni védekezésre. A militarizmus megszűnt, s a romokat már csak eltakarítani lehet, de ezekkel a militarista romokkal a végleges összeomlást megakadályozni senki sem lesz képes.

Meddő munkának mutatkozik az a törekvés is, mely demokratikusabb formában akarja föltámasztani ezt a korhadt társadalmi fegyvert, mely ideig-óráig még szívhatná a társadalom vérért, hogy azután örökre kimúlhasson. A lavina megindult, s jaj annak, aki a mélység fenekéhez

közeledő elé mer állani; aki az összeomlott hadsereget akarja megmen-
teni, az ne felejtse el, hogy a militarizmus romjai fogják eltemetni.

A forradalom legnagyobb vívmánya a hadsereg megszüntetése volt,
s azoknak, akik a hadsereg visszaállítását, vagy demokratikusabb formá-
ban való megszervezését akarják, ellenforradalmat készítenek elő, mert a
hadsereg csak a reakció szolgálatában állhat, a demokráciának, a népura-
lomnak nincsen szüksége hadseregre, mely csak a dinasztiai és oligarchák
imperialisztikus tébolyát szolgálta.

A katonai forradalom a világ valamennyi államában meg fogja szün-
tetni a hadsereg abszolutizmusát. Amerikának és Angliának még annyi
ideje sem marad, hogy visszatérhessen a zsoldos hadseregre. Az antant-
militarizmus legyőzte a központi hatalmak militarizmusát, hogy azután
ugyancsak belső, forradalmi erők hatása alatt elkövethesse az öngyilkos-
ságot, mert máris bizonyos, hogy önmagát fogja elpusztítani.

Az összeomlott monarchiából keletkezett apró államokat még mindig
imperialista, imperialisztikus szellem vezeti, nyílt ambíciójukat integri-
tásnak és más hangzatos neveknek keresztelik el, holott a valóság az, hogy
ragaszkodnak a militarizmushoz, mely legjobban felel meg az egyéni érde-
keknek és öncéloknak. Hiszen, ha Magyarország komolyan veszi az elsza-
kadni készülő nemzetiségek törekvéseit, nem kellene egyebet tenni, mint
főlázdozni a nagybirtokot, a föld legyen azé, aki megműveli, s így a nem-
zetiségi mozgalom nagybirtokos vezetői kezéből kiesne a vezetői szerep,
az a román, tót vagy szerb paraszt, aki 20—30 hold föld ura lesz, nem
fog soha kikíváncozni egy olyan hazába, ahol a legteljesebb nyomorúság
vár reá.

A monarchia romjain keletkezett új alakulatokban, ahol kétségtele-
nül egy pillanatra megszűnt a militarizmus, annak egy esetleges radiká-
lisabb formájával, a néphadsereggel sem akarnak kísérletezni. Pedig a
néphadsereget a polgári köztársaság bármikor imperialista érdekek szol-
gálatába állíthatja, és veszedelmes militarizmussá válhat, és minden ha-
ladásnak ismét kerékkötője lehet. Ki tudná biztosítani, hogy a néphadse-
reget egy még nem szocialista társadalomban ne a nép, a munkásnép ellen
használják fel.

Egy ilyen hadsereg megszervezésével újabb hivatalok keletkeznek
bürokratikus tendenciával, aminek következményeképpen megjelenne a
korrupció; a néphadsereg cselekvési vágyáról pedig gondoskodna a kapi-
talizmus.

Keresni kell tehát egy olyan formát, mely a mai kapitalisztikus tár-
sadalomban mint társadalmi szerv már fennáll és amely — habár semmi
köze a militarizmushoz — a közbiztonságnak és közrendészetnek már a
forradalomban is legjobb támaszul szolgált.

Itt, a munkásság nemzetközi szakszervezeteire gondolunk, ahol már
befejezték a toborzási munkálatokat és újabb organizációra nincs szük-
ség. A katonai forradalomból megizmosodva kerültek ki a munkásszerve-
zetek, mert a militarizmus megszűnt, s hatalmát átadta egy tökéletesebb
társadalmi szervnek, a szervezett munkásságnak, mely a társadalmi fej-
lődésnek természetes következményeként minden hatalomnak örököse. Ez
a hatalmas nemzetközi munkáshadsereg az egyetlen biztosító a világ-

békének. Nemzetközi hadseregre van szükség, hogy a nemzetközi egyensúly fenntartassék, és ezt más módon megoldani, mint a szakszervezetek felfegyverzésével, nem lehet. Ha soha kezébe nem venné a fegyvert, csak az internacionalizmus rendelkezne felette, függetlenül minden hatalomtól, az örök béke áldásos nyara ragyogna az emberiség arcán; kipusztulna az emberekből a gyűlölködő gondolat is, és helyébe az igazi emberi szeretet lépne.

Nemzetközi szerződések, bizottságok és konferenciák soha nem lennének képesek a nemzetek békés együttélését biztosítani. Hatalmas, félelmetes erő szükséges ahhoz, hogy a víz felé törekvő öncélok erejét, a háborús ambíciókat összemorzsolhassa. A nemzetközi bizottság sem a múltban nem jelentett, sem a jövőben nem jelenthet hatalmat és sohasem fogja tudni megakadályozni az imperialista tébolyok cselszövéseit, vagy annak a katonai abszolutizmusnak törekvéseit, mely eddigi szerepét csakis háborúval tudta igazolni.

Amikor néhány nemzetközi megállapodást ismertettek és ezeket érvényesíteni akarták a militarizmus megfékezésére, a vérgőztől megrészedett békebarátok, a nemzetközi szerződések alkotói, beleordították a világba: „Most a fegyverek beszélnek!”

De a fegyverek cselekvési vágyára egy időre bilincset vertek; egymást tépték széjjel, mint a mesebeli oroszlánok, addig marták egymást, míg mindkettőnek csak a farka maradt. Vagy kötelező leszerelésre fogják kényszeríteni a nemzeteket? Ki fogja ezt komolyan venni? Az a néhány kapitalista pacifista, aki idegen államokban az örök békét prédikálja, ott-hon pedig a nagyhatalmi tébolyoknak hódol? De tegyük fel, megtörténik a leszerelés, s meglesz a néphadsereg; vajon képesek lesznek-e ezzel egy időben a kapitalizmust is megváltoztatni, megtörni, hogy lehetetlen legyen a néphadsereg feletti rendelkezési jog. Öntudatos, a mai kort megértő katonára van szükség, aki nemcsak osztályhelyzetét ismeri, hanem az egész kapitalista társadalmi berendezkedést is, szervezett, szocialista katonákra van szükség, akik sohasem voltak hívei a háborúnak, akik a kezükbe adott fegyverrel a kultúrát fogják szolgálni.

Ha a szakszervezetek átveszik a fegyvereket abból a célból, hogy a munkásság alkotta berendezkedéseket és intézményeket megvédjék, a szocializációnak indult társadalomban (sic! — K. S.) a rendet fenntartsák, a militarizmusnál hatalmasabb szervezetet jelentene, de nem militarista tendenciákkal (szellemmel); egyelőre a kapitalizmus okozta anarchia legyőzésére, valamint e hatalmi tényezők felmentésére. A szakszervezetek felfegyverzése, illetve a szakszervezeti hadsereg nem lesz új formája a militarizmusnak.

Hiszen kinek lesz bátorsága megmoccanni is, ha a fegyvertárak a nemzetközileg szervezett munkásság kezében vannak. A szervezés üzemek szerint is történhetik, ami egységesebbé tenné azt. Elégészesnek látszik, ha a hétnek valamelyik napján, délelőtt vagy délután egy-két órát gyakorlati és elméleti (elmélet: a militarizmus káros hatása a társadalomra) képzésre fordítani, mely órákra a munkabért rendesen fizetik.

A szervezett munkások felfegyverzésével a munkanélküliség kérdése is megoldható; a gyár, az üzemmunka hiánya miatt nem bocsátaná el

a munkásokat, hanem rendes napibér mellett közrendészeti és közbiztonsági szolgálatot teljesítenének. A bért az üzem ezért számolná el. Ez a bér azonban nem lehet kisebb a gyárban fizetett bérnél. Ezek az őrszolgálatot teljesítők bizonyos idő múlva a dolgozó munkásokkal kicserélhetők lennének, és így a fizikai munkától felmentve, több időt fordíthatnának szórakozásra és pihenésre.

A munkásgárdák feletti intézkedési és ellenőrzési jog a szakszervezeti tanácsot illeti meg, mely a Szociáldemokrata Párttal egyöntetűleg dönt az egyes kérdésekben. Ugyancsak a munkástanács vezeti a nyilvántartásokat, kimutatásokat stb.

Az oktatás kiterjedne a fegyver kezelésére és alkalmazására: nemkülönben nagy súly helyezendő a mozgékonyyságra, amennyiben különös tekintettel kell lenni az utcai harcokra.

Nagyobb gyakorlati és elméleti oktatásra szükség nincsen, mivel evvel a szervezéssel csak a közbiztonságot akarjuk szolgálni és a demokráciát a reakcióval szemben. Hiszem, hogy a nemzetközi munkásmozgalomban hasonló irányú törekvések fognak mutatkozni, és így a nemzetközi munkásság hatalmas ereje képes lesz megvédeni az emberiséget a háborútól. Ha az Internacionálé veszi át a vezérkar szerepét és rendelkezik a felfegyverzett munkásság felett, akkor bizonyosak lehetünk, hogy a háború lehetősége egyszer és mindenkorra elvettett. De egy ilyen szerv a reakció ellenforradalmát is egyszer és mindenkorra lehetetlenné tenné.

Soha mélyebbre nem süllyedt az emberiség, mint ebben a háborúban. Beigazolódott, hogy minden fertőnek és erkölcstelenségnek szülőanyja a háború. Hogy új világot teremtsünk az emberiség számára, el kell törölni a mai militarizmust minden porcikájában és meg kell valósítani a munkások fegyveres szervezetét.

A militarizmushoz hasonló szerepet akár néphadsereg elnevezéssel is (el lehet játszani), ha nem (volna) is állandó jellegű, mindenkor megvásárolható és eladható lenne, a reakciót, mindenkori kitartóját fogja szolgálni. De a polgárság (értsd: lakosság — K. S.) szervezetlenségénél fogva könnyen a kapitalizmus eszközévé válhat és így megbízhatatlan elemmé válik, fegyverrel kezében.

Csakis az Internacionálé nemzetközi szervezésével lehet biztosítani a nemzetközi békebíróságok alkotta egyezményt, annak érvényt szerezni csakis úgy lehet, ha egy nemzetközi hatalom, egy parancsnokság áll rendelkezésre.

Eredeti, ceruzával írott fogalmazvány. PIA LSzGY.

Latinca kézírata egy nyolcadrét nagyságú füzetben olvasható. Terjedelme 33 kézzel írott oldal. A címlap külső oldalán „Latinca Sándor Rákóczi tér 8. sz. III. e. 23. ajtó” feljegyzés, a belső oldalon „Budapest, 1918. dec. 2.” dátum olvasható. Teljes terjedelmében ezúttal jelenik meg első alkalommal. Korábban már részleteket közölt belőle Kávássy Sándor Latinca Sándor válogatott írásai (Kaposvár, 1969.) című munkája 14—15. lapjain.

Az előttünk fekvő kéziratot szerzője feltehetően röpiratnak szánta, de azt sem tarthatjuk kizártnak, hogy más célból íródott. Olvasásánál tekintetbe kell vennünk, hogy fogalmazvánnyal van dolgunk, melyen az író nem végezhetette el az utolsó simításokat. Ezt, ahol az elkerülhetetlenül szükséges volt, e sorok írója tette meg.